

Kärsimättömien yhteiskunta

Jussi Vähämäki. *Kubnurien kerho. Vanhan työn paheista uuden hyveiksi. Tutkijaliitto, Helsinki 2003. 176 s.*

Vähämäen mukaan nykypäivän ihminen on paradoksi, levoton sielu. Ihminen ei saa keskittyä mihinkään yksittäiseen asiaan, mutta hänen on silti oltava kiinnostunut kaikesta. Keskityminen on pahe, joka tekee ihmisistä vähemmän markkinahenkisiä ja tämä on pois kiinnostumisesta muusta valtavasta tarjonnasta. ”On oltava kiinnostunut kaikesta välittämättä mistään”.

Kiinnostuneisuuden ja välinpitämättömyyden yhteensulautuminen lähtökohtanaan Vähämäki käsitteellistää ns. uutta työtä ja siihen perustuvaa yhteiskuntaa. Uusi työ ei tyhjenny vanhaan tavartuotannon teorian eikä IT-alaan tai nörtteihin. Työ on edelleen toimintaa, jolla hankitaan elanto, mutta uudessa työssä työ ja persoonallisuus, elämä, työ ja työaika sekoittuvat toisiinsa uudella tavalla. Immateriaalinen työ on normien, makujen, muotien ja julkisten mielipiteiden massatuotantoa, joka levittäytyy koko yhteiskuntaan ja työn kaikkiin muotoihin.

Aika-elämän kontrollointi

Deleuziin nojaten Vähämäki hahmottelee aika-elämän käsitettä. Hänen mukaansa kontrolli ja kuri eivät kohdistu enää yksilölliseen ruumisihmiseen tehtaassa eikä laji-ihmiseen, vaan ihmiseen ”aika-elämänä”. Aika-elämä on puhdasta aikaa ja ajan mahdollisuuksia. Aika on voimaa ja kykyä, Bergsoniin viitaten uuden luomisen lähde. Moneus, Deleuzin *multiplicité tai multitudine*, on tilallisiin erotteluihin palautumaton elementti, jossa jotakin tapahtuu. Moneuden tapa olla olemassa yhteiskunnallisen toiminnan alueella on sellaista työtä, joka ei

supistu suorituksiinsa. Se ei ota mitään erityistä hahmoa eikä palaudu erityiseen ilmaisuunsa, kuten koneiksi tai laitteiksi. Kun ihmisen tuottavuutta ei voi enää mitata jonkun tuotteen avulla, niin työn ja tuottavuuden hahmo löytyy ainoastaan yhteistyöstä ja kielestä.

Nykyaikaisen työprosessin kontrollointi perustuu Vähämäen mukaan kaiken ajan kääntämiseen tuotannon palvelukseen. Vähämäen uuden työn yhteiskunnassa vapautunut aika, kulttuuri, harrastukset ja kyky nauttia on kurjuuden lähde. Koska uuden työn yhteiskunnassa koko elämä pyrkii olemaan työaika ja –paikka, niin mm. koulutus, vapaa-aika tai työttömyys eivät olekaan uusintamisen aikaa. Varsinainen työprosessi yrittää hyödyntää niitä ja niiden aikana kehittyneitä kykyjä. Aristotelinen erottelu työhön, poliittiseen toimintaa ja ajateluun ei Vähämäen mielestä ei toimi, koska ajattelu on yhä selvemmin tuottavaa työtä samalla, kun tuottavasta työstä on tullut melkein mitä tahansa toimintaa.

Juoruilu ja tyhjänpäiväisyys

Vähämäki esittää, että uuden työn etiikan sisältöä on juoruilu, tyhjänpuhuminen, kieli vailla ulkoista referenttiä. Vähämäen mukaan lähes kaikki filosofit, kuten Heidegger, on pitänyt juoruilua paheena tai epäaitona olemisena. Uudessa työssä juoru on tapahtuma sellaisenaan. Jos se osoitetaan todeksi tai vääräksi, se menettää merkityksensä tapahtumana ja siitä tulee oikeaa vanhaa työtä. Uuden työn eettinen sisältö on tyhjänjauhaminen, tunnetilat, huvituksen hakeminen. Ne tuottavat mielivaltaisesti todellisuutta mistä tahansa. Juoruilu on massailmiö siten, että massalta puuttuu yhteinen tila, fyysinen läheisyys. Massaa hallitsee kopiointi, jäljittely, *mimesis*, toisto. Vähämäki heittää Aristoteleen asetelman siitä, että ihmisestä voi tulla vain yhteisössä itseriittoinen toisin päin: uuden työn yhteiskunnassa ihminen on riippuvainen yhteisöstä tai ”yhteisestä”, kommunikaatiosta sekä juoruamisesta sen keskeisenä osana.

Mihin perustuu sellaisen ihmisen kontrolli, jolla ei ole mitään omaa?

Vähämäen mukaan kontrolli pyrkii siihen, että ihmiset toimivat huomaamattaan ja automaattisesti. Uuden kontrollin mallina toimii itsestään selvä lausuma, joka on kiistämätön, koska ”sen tietävät jo kaikki”. Se toimii yleisenä edellytyksenä klassisen retoriikan esittämällä tavalla. Hyväksymme lausujan persoonana, sinä mitä hän on, emme niinkään sitä mitä hän sanoo. Kyky saada läpi tyhjänpäiväinen viesti määrittää auktoriteetin. Koska itsestään selvyydet eivät sisällä mitään erityistä informaatiota, niitä vastaan on vaikea taistella. Niitä on vain jäljiteltävä mikäli halutaan olla mukana kommunikatiiviseksi muuttuneessa yhteiskunnassa. Esimerkiksi brandissä persoona ja tuote yhdistyvät. Se luodaan jo ennen kuin on asiakkaita ja kaupankäyntiä.

P.G. Wodehousen kirjojen sankari Bertie Wooster on sekä uuden tuotannon vaatimus että sen vastustamisen malli: hänen on osattava tasapainotella tekemisen ja tekemättömyyden välillä, kääntää mikä tahansa mahdollisuus hyödyksi ja oltava valmis omaksumaan mikä tahansa informaatio. Mutta juurtua tai juuttua ei saa. Kirjan keskeinen panos on käsitteellistämisy yrityksessä. Vähämäki ei yritä väkisin empiirisesti todistella, vaan hän kehittelee, kärjistää ja provosoi rauhallisesti. Sanotusta pitääkin olla erimieltä, mutta harvemmin aihepiiristä on kirjoitettu näin omaperäisesti. Vähämäki ei kuitenkaan maalaa pirua, vaan tuntuisi olevan sitä mieltä, että kaikesta huolimatta ihmisellä on taipumus keskittyä, paneutua ja tehdä työnsä kunnolla – olkoonkin vaikka niin, että ”varsinainen työ voi olla jopa lepo hetki” tai niin, että tietokonepelit ja muut vastaavat värikit voivat olla uusia tapoja keskittyä.

Heikki Suominen